

agere oportebat, eandem ageremus apud sacerdotem, qui locum Dei teneret in terris.

Nec ego video, cur Christus in evangelio præceperit de singulis exteriorem poenitentiam, nisi quia requirebatur interior de singulis, ut exterius signum visibile interiori rei signata invisibili responderet. Non igitur (quod quidam arbitrantur) contritio specialis propter contritionem: utraque autem propter iudicii naturam. Omnis quippe iudex, cui iudicandi est auctoritas demandata, reorum delicta iuquirere atque examinare debet speciatim, ut iuxta culparum mensuram, sit & pœnarum moderatio. Sic in evangelica lege, iudicium de peccatis Sacerdotibus delegatum est: qui, ut fideliter suum munus exequantur, non habent esse contenti si peccata solum in genere cognoscant, sed habent interrogare etiam specialia delicta, ac delictorum adiacentes circumstantias. At in lege naturæ hoc iudicium erat ipsi peccatori commissum, ut ipse idem, & esset testis & accusator & iudex. Vnde ait (22): *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, & fecerit iudicium. Et iterum: Fecit iudicium & iustitiam: non tradas me calumniantibus me.* Quam obrem, peccator in propria causâ iudex effectus, nisi expendat delicta propria, nisi diligenter seipsum interroget & examinet, ut ex qualitate & quantitate culparum, imponat sibi poenitentia modum, certe infidelis iudicii, imo iniqui pœnas daturus est, apud æquissimum iudicem. Hęc naturæ ratio est: quis negat? huic sacra literæ consentiunt, hanc sancti doctores insinuant: huius vim, D. Thomas intuitus, tertiam illam conclusionem asseruit. Quæ etiam asserenda, nos multa diximus non pœnitentia absõna, aut contemnenda. Sed si quid melius quisquam asserere poterit, nobis volentibus & gratulantibus facturus est. De tertia igitur controversia satis.

PARS

(22) *Ezech. 14.*

PARS QUARTA.

De præcepto poenitentia ut virtutis.

Quarta iam sequitur. An de poenitentia virtute sit peculiare præceptum. Sunt enim Theologi & fuerunt, quorum opinione, de actu poenitentia speciale præceptum nullum est. Hanc vero sententiam in primis suadent testimonio D. Thomæ asserentis (1), quod permanere in peccato usque ad mortem non est speciale peccatum, sed quædam peccati circumstantia. Et tamen si esset de poenitentia speciale præceptum, omisio illius, specialis culpa sine dubio esset.

Quæstio.

Ration. subit. pro part. neg.

Præterea, si de poenitentia mandatum speciale esset, id ea esset ratione maxime quod poenitentia est medium necessarium ad salutem. Hoc vero argumentum infirmum est, quoniam gratia Dei est ad salutem homini necessaria, de qua tamen habenda nullum est peculiare præceptum. E confirmatur. Nam huiusmodi præceptum non alio testimonio magis assereretur, quam eo Lucæ cap. 13. *Nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* At exinde, nihil tale colligi recte potest. Pari siquidem loquendi forma sane dicitur, *Nisi gratiam habueritis omnes peribitis.* Vnde tamen non fit, ut ex præcepto peculiari gratiam habere teneamur. Cumque poenitentia supponat peccatum antecedens, nisi quis poenitentiam egerit, peribit: non ex impenitentia culpa, sed ex antecedenti peccato, quod sine poenitentia deleri non poterat. Pro parte vero contraria illud est, quod eodem tenore in evangelio proponitur lex baptismi & poenitentia. Nam quemadmodum dictum est, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non potest intrare in regnum Dei*: ita quoque scriptum est, *Nisi poenitentiam habueritis, omnes peribitis.* Colligunt autem catholici, legem illam baptismi speciale continere præceptum. Quare & poenitentia lex, præceptum speciale continet.

Pro parte affirm.

Sss 2

In

(1) 22. *quæst. 14. art. 2.*

In hac controversia, præceptor meus olim, Frater Franciscus Victoria, vir nostra ætate literis, ingenio, religioneque clarissimus, partem tenuit negativam. Addidit vero in huius rei confirmationem præter ea quæ fecimus, alia quædam argumenta, quæ quoniam homo ingeniosus & doctus esse videbat infirma, asseruit tandem in hanc opinionem se venire, ea potissimum causa atque ratione, quod nulla in contrarium esset, cui non posset facile satisfieri; ut colligere inde in promptu liceat hominis eruditissimi modestiam pariter, & ingenium. Nihil enim pugnaciter pertinacique contentione defendere solebat, sed suam interim propriam privatamque sententiam libere tueri, eandem postea simili libertate retractaturus, si melior forsitan opinionis adversæ ratio succurrisset. Hac vero ingenii sui mira & beata facilitate scholæ nostræ, hoc est, D. Thom. prudentissimam habebatur interpret. Et quidem æquus libero iudicio, nulla cuiusmodi astrictus necessitate, ut vellet nollet certa sibi esset tuenda sententia.

Huius nos clarissimi viri vestigiis inhærentes, in nullius verba iuravimus: nec apud nos tantum opinio præiudicata potest, ut etiam sine ratione valeat auctoritas. Sed nostrum iudicium adhibentes, alienum non nisi causa cognita sequimur. Nam, Ciceronis quotiescunque incidunt, non sententis modo, sed & verbis utimur, furtumque libenter agnoscimus. Igitur (ut eo unde huc digressi sumus, revertamur). Argumenta quidem tametsi docti hominis, & copiosi, & nihil prætereuntis eorum quæ pro ea causa dici possent, nunquam tamen ita me movebant, ut eis responderi posse dissiderem. Auctoritas autem tanta plane me movebat, nisi ego opponerem non minorem, Divi Thomæ rationes, etiam quomodo mihi videtur, firmiores.

Primum itaque non ambigo D. Thomam cum cæteris omnibus scholasticis auctoribus in hanc sententiam esse, quæ partem huius controversiæ affirmative amplectitur. Imo illud est princeps argumentum, quo hæc opinio refellitur, quod novitia sit, & in re quæ ad mores pertineat sine idonea ratione, communi Theologorum sensui refragetur. Div. itaque Thom. pro comperto sumit, de poenitentia divinæ legis esse præceptum, nec id semel dicit, sed sæpius 4. dist. 17. quæst. 2.

art.

art. 2. quæst. 3. ad 3. & quæst. 3. art. 1. quæst. 4. & 3. part. quæst. 84. art. 7. ad 1. & 2. & quæst. 85. art. 2. in argumento in contrarium. Et 22. quæst. 62. art. ult. Imo adeo quæ D. Thom. art. illo 2. quæst. 14. dixit, non modo hæc refellunt, verum etiam confirmant. Nam si propositum non poenitendi speciale peccatum est, ut ibidem dicitur: qui fieri potest, ut de poenitentia non sit speciale præceptum? Nempe si comedere præceptum non esset, propositum non comedendi specialis culpa non esset. Si ieiunandi præceptum peculiare non esset, ne peculiaris quidem culpa esset, propositum non ieiunandi. Et hunc in modum cætera, quæ singulatim persequi longum est. Deinde, poenitere est actus specialis virtutis, ad salutem necessarius: ergo est in præcepto. Consequentia patet ex D. Thom. 2. 2. quæst. 3. art. 2. & 3. part. quæst. 68. art. 1. ubi asserit, ea quæ sunt necessaria ad salutem cadere sub præceptis divinæ legis: & re vera id ostendit (nisi me animus fallit) ratio manifesta, non enim aliter melius possumus iudicare an præceptum sit legis de quorumcunque virtutum actibus, nisi ex eo quod ad finem legis sunt necessariæ. Porro, si finis primus legis idemque præcipuus sine actu cuiusquam virtutis constare non potest, convincimur sane, de huiusmodi actu præceptum legislatoris esse, nisi insipientem atque improvidum in legibus necessariis volumus defuisse. Atque hæc certa regula & forma est de præceptis legis, sive naturæ, sive scripturæ, sive gratiæ, sive humanæ seu divinæ, philosophandi.

Præterea, de compensanda iniuria facta proximo, speciale præceptum est: ergo & de compensanda iniuria facta Deo: sic enim D. Thom. 3. part. quæst. 84. art. 5. ad secundum argumentum.

Huc accedit, quod si cuius amicitiam violavimus, tenemur speciali præcepto dare operam ut sarciamus, quemadmodum Matth. 5. scriptum est: ergo Dei amicitiam per peccatum mortale violatam, speciali præcepto sarcire tenemur, ac proinde poenitentiam agere.

Illud præterea, (quod mihi maximo argumento poterat esse ad huius rei confirmationem) quod ægroto corpori quicquid tenetur medicinam necessariam adhibere, idque ex spe-

cia-

ciali præcepto, quo habet diligere corpus; ex quo efficitur, cum non minus debeat amare animum, ut medicinam necessariam ægro animo adhibere tenetur. Videlicet quemadmodum infligante naturæ lege (ut Tertullianus ait (2), & illum æmulatus Hieronymus) hirundo pullos suos de siccio occultat chelidonie, & dictamnium cervi appetunt vulnerati, & cetera animantia bruta, medicinas sibi divinitus attributas infligantur ut quærant: ita proculdubio incitat divina lex, homines rationales, ut poenitentiam, remedium unicum & necessarium ad salutem animæ, prosequantur.

Præterea, præcepto charitatis obligamur, media necessaria ad salutem fratris apponere (inde enim est fraternæ correptionis obligatio) ergo, & media necessaria ad salutem nostram. Et confirmatur, tenemur proximum a morte tum corporis, tum animæ liberare: (mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum potest, non excludit) 83. dist. cap. 1. Igitur, & nosmetipsos a corporali & spiritali morte tenemur eripere. Nec hic (quod ad mores attinet) magnopere contendere debemus: An violatur præceptum charitatis, an præceptum poenitentiae. Illud modo concedamus specialem novamque culpam esse non poenitere: tamen quemadmodum cum quis non comedit cibum necessarium ad salutem, immediate quidem contra virtutem temperantiæ peccat, ex consequenti etiam contra charitatem; ita qui non poenitet cum videt ad salutem esse necessarium, directe quidem præceptum poenitentiae violat: consequenter autem violat charitatem.

Præterea, de poenitentia exteriori præceptum est: ergo & de interiori. Consequentia patet, quia si satisfactionem exterioriorem Deus exigit, interioriorem, ac multo etiam magis, requireret, quæ videlicet præcipua est in compensatione delicti. Antecedens vero certissimum est, si ea, quæ superiori controversia diximus teneantur: esse (inquam) exterioriorem poenitentiam necessariam ad salutem. Actus quippe omnis virtutis ex-

exterior ad salutem necessarius, circa controversiam in præcepto est.

Sed quid opus est multis? si homini peccatori occurrat præceptum de diligendo Deo, simulque peccatum memoriæ occurrat, illud quæro tandem, an teneatur conteri, an non? si non, ergo exiens in actum dilectionis sine poenitentia iustificabitur, quod sanæ mentis nullus admittit: si etiam, iam habetur quod volumus, de poenitentia esse speciale præceptum, quod Tertullianus lib. de poenitentia disertè docet, inquit: *Cum index Deus iustitia charissima sibi exigenda tuendaque præfideat, in eam omnem summam discipline sanciat, dubitandum est, sicut in universis actibus nostris, ita in poenitentia quoque causa iustitiam Deo præstandam esse? Et paulo inferius, Audaciam, inquit, existimo, de bono divini præcepti disputare. Nec enim quis bonum est ideo auscultare debemus, quia Deus præcepit. Ad exhibitionem obsequii prior est maiestas divina potestatis, prior est auctoritas imperantis, quam utilitas servientis. Bonum est poenitere an non? quid revolvis? Deus præcipit: quod igitur Deus tantopere commendat, quod etiam humano more sub deprecatione resistatur, summa utique gravitate & aggredi & custodire debemus.* Hactenus Tertullianus.

Et certe cum lex affirmative præcipiat, *Poenitentiam agite*, rursumque sub mortis interpretatione subiungat, *Nisi poenitentiam habueritis, omnes simul peribitis*: intelligi non potest, quibus aliis verbis legislator huiusmodi præceptum, si veller posset inducere. Omnis siquidem virtutis operatio, quæ verbo imperandi a lege præscribitur, aut in consilio est, aut in præcepto. De opere vero quod solum in consilio esset, dici nulla ratione posset, *Nisi hoc feceritis, peribitis*. De poenitentia igitur actu præceptum est: quod eo magis mihi persuadeo, quod Ioannes Baptista statim a principio populo proponit: *Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum celorum*. Eandem quoque legem, eisdemque verbis Christus primitus invulgavit, apostolisque invulgandam iussit. Nullo autem pacto verisimile sit, consilia legis statim in initio a populis exigi. Quinimo, illud verisimilius est a turba præcepta, & ea quidem maxime necessaria cum primis requiri: unde & Marc. 1. *Poenitentini, inquit, & credite evangelio*: ut utrumque tanquam necessarium præceptum proponat, poenitere, & evangelio credere.

Nec

(2) In lib. de poenit. In eccl. c. 7.

Nec illud leve testimonium est, quod habetur Apoc. 2. *Age poenitentiam: sin autem, veniam tibi cito, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris.*

Huc illud adde proverb. 1. *Quia vocavi & remisisti, ego quoque in inserta vestro ridebo.* Vocanti ergo ad poenitentiam renuere, speciale peccatum est, cui specialis poena respondet, risus & sublatio divinæ potestatis. Huic & aliud simile est Ierem. 7. *Quia vocavi & non respondistis, faciam domui huic, &c.* Et Esaiæ 65. *Omnes in cade corructis, pro eo quod vocavi & non respondistis.* Certe si ad poenitentiam vocanti, respondere consilium esset, non præceptum, nusquam Dominus pro huius omissione, tam gravem poenam minaretur. Item Hierem. 8. *Deus conqueritur, quod peccatores poenitentiam non agunt.* Res est igitur debita ac proinde præcepta, siquidem Deus ex postulat, si non reddamus.

Respon.
ad argum.
pro parte
negat.

Ad argumentum vero primum, quod ex D. Thom. auctoritate sumitur facile respondetur, impoentiam ibi accipi pro quocunque peccato, de quo poenitentia non fit. In qua significatione generale peccatum est, cum fornicatio durans usque ad mortem, homicidii quoque reatus, & quodlibet aliud simile malum, de quo homo poenitentiam non agit, impoentia fit, etiam si nulla culpa specialis interveneri: v. g. si fornicator aut avarus subito interiret, correptus aliquo fulmine, quo eventu a præcepto poenitentiae excusari potuit, nec enim habuit spatium cogitandi ut de peccatis poeniteret, tunc iuxta sententiam August. & D. Thom. eiusmodi homo habuit finalem impoentiam, peccatum, scilicet, quod non remittitur nec in hoc sæculo nec in futuro: generale quidem, non speciale peccatum.

Medium
ad salu.
necessar.
duplicis
generis.

Ad secundum, fateor eam esse causam, unde vel maxime liqueat poenitentiae peculiare præceptum. Sed ut obiectionem repellamus advertendum est, medium ad salutem necessarium, esse in duplici differentia. Alterum, quod non est actus virtutis, sed vel poenitentia vel habitus, quos Deus in nobis sine nobis operatur; vel etiam gratia & auxilium Dei, quod non nostrum, sed divinum opus est: & de huiusmodi mediis, legis præcepta non sunt. Alterum medium actus virtus est, atque in nostra potestate: ut credere in Christum, con-

fite-

ferri fidem, suscipere baptismum, diligere Deum, & de huiusmodi, præcepta legislatoris sunt. Quæ quoniam non de fine, sed de mediis feruntur ad finem legis necessariis, recte colligimus, in omni lege sive naturali sive scripta, tum humana, tum divina, ea media virtutis, quæ nullo modo sunt ad finem legis necessaria, in consilio esse: quæ vero omnino necessaria, ea esse in præcepto. Vnde patet quid ad tertium argumentum respondendum sit.

Sed illud tamen urget vehementer, quod eisdem argumentis quibus ostendimus esse præceptum, ostendi æque potest, homines obligari ad confessum poenitentiam agendum, ut peccatum mortale commiserint. Primum enim Divus Thomas 2. 2. quæst. 62. articulo ultimo, utrumque pariter affirmat, & teneri homines ex præcepto peccatum deserere, & statim id quidem: ut qui rem alienam furto suscipit, restituere protinus sine mora aliqua debet. In quarto etiam, dist. 17. quæst. & articulis retro citatis, expresse tradit, hominem obligari ad poenitentiam, cum peccata memoria occurrerint: quod est dicere, præceptum poenitendi, nullas moras in peccatore permittere, qui peccati memoriam & conscientiam habet, & ratio id videtur suadere. Nam cum peccatum memoria occurrat, si homo non detestatur, ex consequenti confentit.

Vtrum
præcept.
fit statim
de pecca-
to mor-
tali.
Ration.
pro parte
affirm.

Deinde homo tenetur, illico medicinam corporalem corpori necessariam adhibere: Ergo, & quamprimum debet animo necessariam medicinam apponere.

Præterea, proximi offensi iniuriam teneor ubi primum commode possum compensare: ergo & Dei. Antecedens notissimum est. Non enim celerius, qui damnum in pecunia dedit tenetur satisfacere, quam qui dedit in fama, vel honore. Sed qui in pecunia dedit, restituere, pensareque damnum e vestigio debet, ergo & qui aliter quoquomodo proximum læsit. Et confirmatur. Nam si frater meus habet aliquid adversum me, teneor, illi extemplo reconciliari, ut patet Matth. 5. Igitur & teneor conciliare me Deo, statim, quam, eius amicitiam per iniuriam violavi.

Præterea, simul atque commoditer possumus, fratrem nostrum a morte animi liberare, id facere sine dubio tene-

Tom. II.

Tt

mu;

mur : ergo & nosmetipsos a peccato mortali illico tenemur eripere. Idque eo magis quod peccatum quod mox per poenitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit, ut Gregorius docuit homil. 11. in Ezech. 3. At qui periculo se exponit peribit in eo, ut in Ecclesiastico legitur. Confirmat autem hoc vel maxime Leo papa, epist. 69. ad Theodorum episcopum, inquit : *Oportet unumquemque Christianum conscientia sua habere iudicium, ne converti ad Dominum de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in finem vite sue constituat, quem periculose ignorantia humana concludit : ut ad paucarum horarum se referret incertum.* Periculosum igitur est, poenitentiam in aliud tempus reservare. Nam & hoc Ecclesiasticus cap. 5. prohibet inquit, *Non tardes converti ad Dominum, nec differas de die in diem, subito enim venit ira eius.* Peccatum igitur est, de die in diem poenitentiam protrahere, nempe cui divinam iram Ecclesiasticus interminatur.

Item, si in aliud tempus poenitentiam differre liceret, ergo & velle differre licitum est. Quod enim facere, idem & velle quoque licet. At qui existens in peccato mortali, interiorem poenitentiam in aliud tempus reservare vult, eo ipso interpretative & implicite vult esse in peccato mortali, in quo quandiu non poenitet, perdurare necessum est. Non licet igitur conversionem poenitentiamque differre.

Præterea, negativo præcepto astringimur, ne simus Dei inimici : nam esse Deo inimicum, usqueadeo intrinsece malum est, ut nullo eventu, id velle sine gravi culpa valeamus ergo, quandiu homo est in peccato mortali, cum sit Dei inimicus, tandiu præcepto negativo adversatur, quamlibet parum in statu peccati mortalis perseveret. Aut igitur hoc monstrum probandum est, videlicet, hominem obligari ad poenitentiam statim agendam : aut primum illud tollendum, hoc est, hominem ad poenitentiam agendam obligari : illuc enim serpit hoc præceptum, si semel admittitur.

Denique suadetur, quod saltem singulis, diebus festis, teneatur peccator poenitentiam habere : quia finis legis est, ut requiescamus in Deo, ad hanc enim requiem, corporalis festorum quies ordinatur. At in legem facit, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem, *lege non dubium,* cap.

cap. De legibus, & Regula certum est, de regulis iuris, in 6. Et confirmatur, Levitici 16. *Sabbatum requiescionis est, affligetis animas vestras, ab omnibus peccatis vestris mundabimini.* Et cap. 23. *Affligetis animas vestras, omne opus servile non facietis in die hac, omnis anima que afflictâ non fuerit in die hac, peribit de populo suo :* & causa subditur : *Ve propitius vobis Dominus.*

In huius argumenti explicatione, adeo multæ sunt doctorum sententiæ, ut eas enumerare, nedum expendere, molestissimum fuerit : & cum tam variæ sint, tamque inter se diffidentes, veniam mihi dabit, viri humanissimi, si aliorum opinionibus prætermisissis, meam ego (utinam tam vere, quam breviter) explicuero.

Primum ergo (ut mea fert, & communis opinio) *Non protinus tenetur homo poenitentiam agere.* Atque hæc quidem assertio, non alia ratione potiore ostendi potest, quam quod fidelium omnium consensus facile, admittit, non esse peccatum mortale novum, si quis non statim atque in peccatum incidit, poenitentiam agat : nec aut poenitentes in confessione huius criminis se accusant, aut sacerdotes id curant, quando poenitentes examinant : cum tamen nullus peccator fere sit, qui huius præcepti reus non haberetur. Imo, qui diem unum in peccato mortali duraret, non modo multa, sed innumera peccata mortalia, hoc præcepto transgrediendo, committeret.

Præterea, cum præceptum de poenitentia affirmativum sit, in quo virtutis actus positivus præcipitur, non videtur obligare, nisi pro tempore necessitatis, quemadmodum & reliqua præcepta affirmativa.

Item, cum cætera media ad salutem necessaria, scilicet, fidem, baptismum, confessionem illico præstare minime teneamur : non est, cur unam poenitentiam mox debeamus exhibere.

Præterea, cum vera poenitentia (ut ante iam diximus) a dilectione Dei proficiatur, si homo simul atque peccavit, veram poenitentiam habere tenetur, quæ videlicet, necessaria est ut Deo concilietur, fieret consequens, ut homo post peccatum, statim ad diligendum Deum obligaretur.

Præterea, cum nulla ratio idonea sit, nullave auctoritas, qua

qua præceptum adeo durum asseratur : certe, qua facilitate induceretur ab aliquo, eadem quoque ab aliis reiiceretur.

2. Concl. Secunda propositio. *Non tenetur homo poenitentiam agere quousque peccata memoria occurrerint, sive speculative, seu practice occurrant.* Etenim nullum aliud nos præceptum obligat ex quo quod in mentem veniat. Nec peccat mortaliter, qui non diligit Deum, quantuncunque divina bonitas proponatur, omni dilectione dignissima, nisi necessitatis articulus intercedat. Idem de præcepto fidei, & spei videre licet.

Quare, nec si peccata sese offerant peccatori, digna quæ homo detestetur, protinus obligatur, in actum contritionis exire: poterit enim libere nullum habere actum, si nullus instat necessitatis articulus.

Et confirmatur. Quia obligatio reliquorum præceptorum, ex necessitate rei sumitur, non ex memoria, aut intelligentia nostra: quippe, non quia nos intelligimus aut memoria tenemus, obligant, sed quia obligant, debemus nos dare operam, ut memoria teneamus.

Illud etiam, quam inconsiderate dicitur memoriam præcipientem obligare, speculativam non obligare! quasi memoria conscientia sit, cuius iudicio homo teneatur obnoxius.

Præmam enim angustius & urgebo, quodnam sit illud iudicium præcipientem, vel quæ memoria, quæ post simplicem peccati commemorationem, novam præcepti obligationem inducit. Cumque nihil constanter, recte dici possit, nimirum non est cur amplius in opinione contraria refellenda moreretur: nulla enim ratione nititur, sed solo asserentium arbitratu.

3. Concl. Atque eisdem omnino argumentis persuaderi potest tertia propositio: hoc est, *In diebus festis non obligari homines ad agendum poenitentiam, aut divino præcepto, aut humano.* Præceptum enim de colendo Deo, quo festis diebus astringimur, opera religionis præcibit. At, poenitentia (quod ante docuimus) religionis opus non est, sed vindicationis.

Irem ius humanum nullum est, aut evangelicum, quo hoc præceptum asseratur; proferant & tacebimus: lex autem antiqua cessavit, lege vero naturæ nihil eiusmodi præcipi, notius est, quam ut probandum sit. Et profecto errores alienos

nos reprehendere, non perinde difficile est. Facilius namque, ut Cicero tradit, in mentem cuiusque venire solet, quid falsum, quam quid verum sit. Sed veram & contentaneam opinionem ingerere, eamque idoneis argumentis confirmare, hoc opus, hic labor est.

Sit igitur quarta propositio. *Præceptum de poenitentia obligat in articulo necessitatis, ut reliqua omnia præcepta affirmativa, ac primus quidem necessitatis articulus facile ab omnibus admittitur periculum mortis.* Cum enim præceptum pro aliquo tempore obliget, si in periculo mortis præterit, nullum iam restat tempus quo possit impleri. Sed notandum est, quod cum baptismus & Sacramentum absolutionis attrito conferant gratiam, institutaque fuerint directe hæc duo Sacramenta in remissionem omnium peccatorum, qui suscipit alterum ex his, sive contritus, sive attritus, vere implet præceptum de poenitentia: quoniam Deus nihil amplius exigit in compensationis iniuriam & delicti commisi, quam vel contritionem sine Sacramento, vel attritionem cum Sacramento per se instituto in remissionem peccatorum. Atque hic colliges præceptum divinum de poenitentia per se loquendo, obligare solum in duobus. Prius cum obligat divinum præceptum de baptismo, vel confessione: & tunc satis est poenitentia interior imperfecta, si exterius Sacramentum re ipsa suscipiatur. Posterius, cum deest minister utriusque Sacramenti. Vbi sicut homo tenetur habere votum suscipiendi vel baptismum, vel absolutionem si facultas adesset: ita etiam tenetur habere perfectam poenitentiam, & contritionem, ut quæ necessaria tunc sit, ad remissionem peccatorum.

At vero articulus alius qui addi solet, cum videlicet quis administrare voluerit aliquod Sacramentum, vel quemcumque alium actum exercere, qui requirit hominem existentem in gratia, accidentariam obligationem habet, nec a præcepto poenitentię oritur, sed a præcepto alio de digna Sacramentorum vel susceptione, vel administratione. Unde peccatur quidem peccato sacrilegii, si ab impenitente Sacramentum aut ministretur, aut suscipiatur, non autem peccato omissionis adversus poenitentię præceptum: unum excipio

eu-

eucharistię Sacramentum, quod qui in mortali sumit, duplex peccatum peccat. Alterum sacrilegii in eucharistiam, alterum omissionis in præceptum peculiare divinum de præmittenda poenitentia eucharistię Sacramento, de quo in fine huius relectionis differemus.

Ad primum itaque argumentum respondetur illam Divi Thomę similitudinem inter præceptum restituendi, & præceptum deferendi peccatum, non per omnia quadrare. Quia in re Caietanus videtur fuisse deceptus, primum enim rei alienę restitutio, re vera fundatur in præcepto negativo, quo vetamur rem alienam invito domino retinere: neque enim minus rei alienę detractor est, qui eam apud se inventam invito domino detractat ac detinet, quam si furto susceptisset. Quo fit, ut ad obligationem restituendi iniusta acceptio impertinens sit: sive enim acceperim iniuste per furtum, sive iuste per commodatum: simulatque invito domino rem alienam usurpo furti reus habeor, atque ex consequenti violator præcepti negativi.

Rursus etiam, quotiescunque adest commoditas, rem alienam Domino suo restituendi, toties denuo pecco non restituendo, etiamsi nullum actum positivum habeam, quo rem alienam iniuste velim apud me tenere. Satis enim est ad peccatum novum usurpatio ipsa libera exterior rei alienę, eo tempore quo oportebat eam Domino reddere.

At, præceptum poenitentię, per quam homo peccatum fugit & deserit, sicut & charitas, quę radix & fundamentum poenitentię est, re vera, quicquid Caietanus intelligat, præceptum est affirmativum: nec includit negativum, nisi quemadmodum omnia affirmativa dicuntur includere de actu contrario, ut præceptum charitatis secum habet annexum præceptum odii negativum: præceptum temperantię, negationem intemperantię: spes quoque desperationem, fides infidelitatem negat, & prohibet; sic præceptum poenitentię ex consequenti vetat, ne quis impenitens sit impenitentia positive contraria. Quo fit, ut non poenitere proprie contra præceptum affirmativum sit, non contra negativum. Quocirca, tunc solum peccatum erit cum præcepto affirmativo fuerit adversum: adversatur autem, cum

quis

quis eo tempore poenitentiam non agit, quo ex præcepto agere tenebatur: hoc est in articulo necessitatis, quemadmodum superius explicatum est.

Sed est tamen similitudo utriusque præcepti, & restituendi & poenitendi proportionalis duplex. Prius quod quemadmodum non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum, ita quoque non dimittitur nisi agatur poenitentia. Posterius etiam, hæc duo præcepta in hoc assimilantur, quod sicut non restituere rem alienam iniuste detentam, habet malum statum peccatoris annexum, ita & non poenitere de peccato commisso. Quo fit, ut sive hic, sive ille, hoc est, vel qui non restituit, vel qui non poenitet, in actum positivum exeat, alter, quo vult non restituere, alter, quo vult non poenitere semper peccet novo peccato. Et quidem frequenter loquendo, (ut Theologos decet) in promptu patet, id quod diximus. Avarus enim prave affectus aliena re detinenta, cum in mentem illi venit aliena res, si in actum voluntatis positivum prodeat, quo videlicet vult non reddere, ex consequenti, ut experimento constat, statum illum probat & elegit in quo est: & qui non poenitet simili ratione si peccata quę fecit illi occurrant, habeatque actum voluntatis positivum plerumque nihil aliud, quam consentit, & probat statum peccati, quod ante commisit.

Quod si volumus etiam rem hanc magis premere, sine dubio peccator cui peccata memorię occurrunt, nec poenitet, si quem actum eliciat etiam pro tempore quo non tenetur poenitentiam agere, semper peccat peccatum novum. Illud siquidem obiectum volitionis, qua volo non poenitere, etiam dum non teneor, nulla ratione honestari potest: cum actus oppositus, hoc est, poenitentia & contritio, omni tempore usque adeo bona & honesta sit, ut contrarius actus, quo poenitere nolo, nullo unquam tempore honesti rationem habeat. Non assero tamen, esse peccatum mortale, velle non poenitere, tempore quo non teneor, peccatum, inquam, mortale ex genere suo: est tamen veniale, quia non habet obiectum honestum: actus vero indifferentes schola nostra penitus rejicit. Hunc igitur in sensum Divus Thomas intelligendus est, ut scilicet, homo statim teneatur, imo semper,

per, poenitere de peccato commisso: non positive dolendo, sed negative, non complacendo: quo etiam sensu ipse idem loquitur tertia parte, quaest. 84. art. 8. ubi secutus Augustinum, libr. de poenitentia, capite decimo nono, & habetur de poenitentia, dist. 3. cap. *Poenitentia est*, & Hugonem de S. Victore dicentem, quod Deus absolvens hominem a vinculo culpae & poenae aeternae, ligat eum vinculo perpetuae detestationis peccati, asserit, poenitentiam, etiam post remissum peccatum, debere durare usque ad finem vitae. Quod egregie annotavit Caietanus in commentariis supra eundem articulum; nam, quod post impetratam veniam per primam contritionem, homo iterum atque iterum dolere teneatur, nulla ratione nititur nisi cum homo dubitat, an vere fuerit contritus: tum enim locum habet quod Isidorus tradit secundo lib. de summo bon. Propitiatio Dei occulta est: sine intermissione flere necesse est.

Quem etiam in modum possemus explicare, quod in 4. sentent. distinct. 17. dixit hominem praecipio poenitentiae obligari, cum peccata memoriae occurrunt: tenetur enim non sibi ipsi placere in peccato commisso, quod occurrit. Quare nisi actum suspendat (quod tamen rarum & difficile est) si non poeniteat, semper peccabit. Scio Caietanum huic ipsi loco ex 4. sententiarum aliter occurrere, legat qui volet, nec enim eius intelligentia omnino pessima est.

Pro secundi vero argumenti solutione notandum est, discrimen esse inter bona corporis, scilicet salutem & vitam corporalem, & bona animae, hoc est, salutem & vitam spirituales: quod illorum non magis sumus domini, quam vitae & salutis proximorum nostrorum; nam vitae & mortis solus Deus sibi dominium reservavit: posteriorem vero bonorum unusquisque dominus est, habetque eandem liberam potestatem, quam pecuniae & reliquae rei familiaris. Hoc autem discrimen primum ratione constat: sumus enim domini eorum bonorum, quae nostra diligentia, labore atque industria comparavimus: cum ergo bona spiritualia, hoc est, virtutes quibus salus & vita animae continetur, nostra libertate & industria interveniente nobis obveniant, nostro ea nobis iure vendicamus: nam & hoc titulo opifex quisque sui opes

ris dominus est: vita autem corporis, naturae donum est, non ingenio nostro, aut industria partum. Quocirca nihil mirum, si naturae auctor, huius rei dominium sibi assumpsit.

Quod etiam bonorum spiritualium domini sumus, testimonium illud ecclesiae confirmat: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui; posuit ante illum vitam & mortem, &c.*

Signo quoque manifesto hoc discrimen innotescit. Nam, si mortem mihi conscisco, non aliter contra praecipium illud, *Non occides*, pecco, quam si proximum interficerem. Item, si ex gula cibum aliquem fumo vitae corporali noxium, duplex peccatum pecco: alterum contra temperantiae legem, alterum contra illud, quo teneor vitam corporalem servare, & meam, & alienam, non tanquam Dominus, sed tanquam dispensator & custos. At vero, si mortis spiritualis mihi causa sum, ea iactura mihi non imputatur. Quia si per fornicationem, gratiam, virtutem, salutem, vitamque animi perdam, unicum fornicationis peccatum agnosceatur. Quo uno argumento satis liquet, bonorum spiritualium nos esse vere dominos, non dispensatores, quando horum dissipatio nobis non imputatur ad specialem culpam.

Ex hoc etiam discrimine ratio patet, cur volenti se occidere corporaliter quisque privatus vim possit inferre, cogereque vel invitum, ne se occidat: quam tamen vim volenti se spiritualiter interficere non licet inferre, nisi is qui infert, superior auctoritate & potestate sit. Cuius differentiae (ut reor ego) non alia causa est, nisi quod vitae suae corporalis nemo est dominus. Vnde, sicut volenti alium occidere, vim inferre quilibet potest, ut impediatur: ita & seipsum interimere volenti. At: cum vitae spiritualis unusquisque sit dominus, iniuriam illi feceris, si vim attuleris, non aliter ac si domino pecuniarum pecunias suas etiam prodige consumenti manus ad impediendum iniicias violentas.

Haece igitur explicatis, facile patet, consequentiam illam non valere: non enim, si statim vitę corporali, sive proximi, sive meae teneor succurrere, statim quoque teneor vitę spirituali mederi, praesertim meae, cuius sum dominus. Certe, si salutis corporalis liberum dominium haberemus, qui

qui quartanam febrem, quam protinus sanare posset, ad duos usque annos differret, mortaliter non peccaret. Nunc autem si quis, vel in se, vel in alio gravem aliquem morbum, quem pellere illico posset, ad longum tempus protraheret, nescirem equidem excusare a peccato mortali.

Ad tertium negatur item consequentia, nec enim ego antecedens (quod nonnulli faciunt) negare possum. Scio quidem, latitudinem quandam esse in ea temporis celeritate, quam homini ad compensandam iniuriam proximo illatam præstitimus. Sed, qui proximum læsit in honore, vel fama, si habens opportunissimam opportunitatem iniuriam compensandi negligit, & ad finem vitæ reservat, non existimo tam temerarium, & inconsultum theologum esse futurum, ut illum per quinque etiam annos cessantem, & torpentem excuset. Certe Christus non excusaret: an theologo debeant, ipsi viderint. Consequentiam igitur ego nego, quia compensationem iniuriæ factæ proximo, non solum propter nostras utilitates, verum (ac multo etiam magis) propter utilitatem eius, cui iniuria facta est, legislator exegit. At, compensatio iniuriæ, quæ Deo per peccatum fit, non propter Dei commoditates, sed propter nostras exigitur: quippe, cum compensationis nostræ Deus non indigeat, nos egeamus, quo fit, ut bona sua Deus in hac parte pro nostris habeat. Unde ad eandem legem postulat, quæ illi debemus, & quæ debemus nobis ipsis: nec arctiore vinculo satisfactionem efflagitat iniuriæ suæ, quam remedium salutis nostræ. Tum ergo tenebimur Dei compensare iniuriam, cum bona nostra spiritualia diligere tenemur, inque necessitatis articulo procurare.

Ad quartum (quoniam præcedentis argumenti confirmatio ex dictis facile solvitur) non desunt, qui antecedens inficientur, eo quod apud Augustin. lib. 1. de civit. Dei, cap. 9. correctionem fraternam in aliud tempus commodius reservare licet. At hi (bona venia me audieris) Divi Augustini intelligentiam non assequuntur: nusquam enim Augustinus credidit, ubi se offert magna commoditas corripiendi fratrem, hoc est, cum id fieri potest nulla mea iactura, multa fratris commoditate, licitum esse pro meo arbitratu, cor-

re-

rectionem fraternam in aliud annum remittere, ubi spectetur vel æqua commoditas, vel etiam maior. Sed id sentit prudentissimus auctor, cum correctio sine iactura mea fieri non potest, differri nonnunquam posse in tempus, ubi commodius sine iactura mea fiat. Cum igitur interior poenitentia ubique gentium, & omni tempore fieri commodissime possit, si non licet liberationem proximi differre, si fieri commodissime potest, ergo nec nostram. Sed nego tamen consequentiam: quia bonorum spiritualium proximi mei custos sum, non dominus: idcirco illum mox eripere teneor, & vivificare, si possum: me ipsum non mox teneor etiam si possim. Commoditas præterea ad corripiendum fratrem, non semper & ubique parata est: idcirco, quando sese offert, lex præcipit ut arripiatur. Commoditas autem eripiendi nos, omni tempore & loco est in promptu. Quare, noluit nos suavissimus legislator semper obligare, quotiescunque opportunitas adesset, ne nos innumeris peccatis involveret. Ac re vera (utcumque opinemur) negare non possumus, inter bona proximi, & nostra, longum esse intervalum. Nam bovem proximi, aut ovem iacentem levare teneor, & servare, si possum; bovem meum, aut ovem non item, nisi res esset ad vitam meam conservandam necessaria: tunc enim, sicut nec vitæ, ita nec illius rei, sine qua vita non degitur, liberam habeo facultatem. Sic ergo & bona spiritualia proximi mei, etiam extra mortis æternæ periculum curare teneor: mea non perinde, nisi cum articulus necessitatis propriæ spiritualis occurrit, hoc est periculum mortis æternæ.

Ad testimonium vero Gregorii, quod ibi subiungitur, factor equidem, quod, si quis periculum proximum & certum in se videret incidendi in novum peccatum mortale, nisi antiquum aboleret, teneretur tunc temporis poenitentiam agere. Quemadmodum enim, qui ex assidue consuetudine iurandi intelligit, se in eo periculo constitutum, ut facile exeat in periurium, obligatur consuetudinem illam retractare, per quam in periculo deierandi constituitur: sic qui ex assuetudine peccandi cognoscit, se ad aliud, atque aliud peccatum trahi, nec tentationibus quotidianis sine ingenti periculo posse resistere, videtur proculdubio teneri ad illum

Vvv 2

sta-

statum deferendum. Et hinc patet quid ad Leonis Papæ verba dicendum sit. Id vero, quod ex Ecclesiastico additur, consilium saluberrimum est, non præceptum. Consilii autem ratio redditur: ne forte subito præoccupati hora mortis, quæramus spatium poenitendi, & invenire non possimus.

Iam quinti argumenti concedo primum consequens, si nihil aliud ibi significetur, quam non esse peccatum poenitentiam differre: sic enim interim solemus appellare licitum, quod peccatum non est. Sed cum rursus colligis: ergo velle differre licitum est; nego consequentiam: nam talis voluntio non habet bonum obiectum, ut ante diximus; non enim ii sumus, qui admittamus, aliquem actum esse licitum, qui meritorius esse nequeat: imo ne bonus quidem moraliter, quod nonnulli libera fronte concedunt. Ergo, cum tandem obicitis. Quod licet facere, licet velle, bene dicis, si quod dicis, attendis. At poenitentiam differre, non est facere, sed non facere: non autem statim licet, velle non facere, quæ non facere licitum est, id est, quæ si non feceris, non peccas, verbi gratia, non levare festucam, illicitum non est: at velle non levare, si nullum finem honestum apponas, otiosum, ac proinde illicitum est. Item, non facere bonum, interdum licet, videlicet cum non teneor: at velle non facere, (quod retro etiam diximus) nulla ratione honestari potest.

Ad sextum argumentum. Licet præceptum negativum generale sit, ne simus inimici Dei per actum, quo inimicitia contrahatur: at, ne simus inimici Dei secundum reatum, nullo negativo præcepto sumus astricti. Sicut enim de amicitia habituali Dei, nullum præceptum affirmativum est: sic de inimicitia, quæ secundum reatum est, quasi habitualis, nullum est negativum; omnes siquidem leges, actus, vel præcipiunt, vel prohibent, non habitus. Et cum obiicitur. Velle esse Dei inimicum secundum reatum, etiam est intrinsece malum, fateor id quidem, quia, ut volitio mala sit, satis est obiectum esse malum, sive secundum actum, sive secundum reatum: nam qui positive vult habitum habere vitii, vel etiam esse reatu malus, consentit in rem, quæ rectæ rationi adversatur, imo adeo implicite consentit in culpam, sine qua nec habitum vitii habere, nec reatu malus

lus esse potest; non tamen proinde sequitur, quod sit præceptum de non perseverando in peccato, sed solum, ne velimus malum, quod cum recta ratione pugnat. Atque (ut uno verbo dicamus) velle Dei inimicitiam, directe charitati adversatur; at, non velle amicitiam eo, scilicet, tempore, quo non teneor velle, charitati non repugnat. Quare negatur consequentia.

Ad ultimum. Quamvis sciam ego, Scotum & Gabr. in 3. dist. 37. Angelum. in verbo. Feriæ, Nider. in suo præcepto. Florentinum part. 2. tit. 9. asseruisse, in diebus festis, maxime dominicis, teneri homines ad diligendum Deum super omnia, ac proinde, si in peccato sint, ad habendam contritionem: sed quoniam ignoro, unde ad hanc opinionem doctores illi venerint, libere possum, quod non satis explore perceptum sit & cognitum, sine ulla dubitatione negare. Nam, sicut esse plures mundos naturalis ratio negat, quoniam plures esse, ratio nulla naturalis probat: sic peccati mortalis obligationem rationabilissime ubique negabimus, quoties idoneis argumentis non asseritur. Nam illud imbecillum est, quod subiungitur: cum ex D. Thomæ, & graviorum auctorum sententia ad finem legislatoris minime teneamur, sed ad media, quæ lex, finis gratia consequendi, præscribit. Non enim, si finis præcepti charitas est, tenemur protinus omnia præcepta legis implere ex charitate, nec si lex iubet Quadragesimæ ieiunium, ut mens elevetur in Deum, astringimur proinde ex eius præcepti vigore, mentem in Deum elevare. Quod vero dicitur, tenendam esse mentem legis, non verba, sit ita sane: sensum enim legis amplectimur, non sonum verborum. Credimus namque legem in eo sensu accipiendam, quem per verba legislator effutere voluit.

Iam illud, quod ex Levitico asseritur, nullius est momenti. Primum, quoniam Lex vetus abolita est, nec nos obligat, nisi ea parte, qua legis naturæ præcepta continebat. Deinde, quoniam lex de certo quodam die loquebatur, quod festum propitiationis erat: ubi sacerdos semel in anno peculiariter pro peccatis populi orationem fundebat ad Deum, atque hostias offerebat: ut quod nunc ecclesia facit semel in anno obligans ad poenitentiam sacramentum, tunc in veteri illo

illo populo præsignaretur. Non erat autem lex, quæ singulis festis & sabbatis hanc animi afflictionem præscriberet. Ac mihi videor satis de poenitentia virtute differuisse. Proximum est, ut de poenitentia Sacramento differamus, videamusque iam ea, quæ sequuntur. Primum, *An poenitentia Sacramentum sit ad salutem necessarium*: deinde, *An de poenitentia Sacramento præceptum sit*. Hæc enim ex mea partitione restant duo de quibus accuratius differendum puto; quoniam utraque disputatio, & ad agnitionem sacrarum literarum pulcherrima est, & ad componendas multas scholasticas concertationes necessaria.

PARS QVINTA.

De necessitate Sacramenti Poenitentia.

Questio.
Ration.
dubit. pro
part. neg.

Quod igitur poenitentia Sacramentum non sit fidelibus ad salutem necessarium, primum suadet ex eo, quod post baptismum qui in peccatum inciderit, non potest per poenitentiam reparari, ut apostolus ad Hebr. 6. videtur affirmare, cum ait: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & participes facti sunt Spiritus Sancti & prolapsi sunt, rursum renovari ad poenitentiam*. Et cap. 10. *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia*: terribilis autem quædam expectatio iudicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

Præterea, a præfido sacerdote non possumus etiam in mortis articulo hoc Sacramentum sumere, ut D. Thom. auctor est (1). Liceret autem, si esset ad salutem necessarium, cum ob id ab hæretico & schismatico Sacramentum baptismi licite suscipiamus.

Præterea, Deus non deficit in supernaturalibus necessariis, sicut nec natura in necessariis deficit; si ergo Sacramentum hoc ex divina institutione esset medium ad salutem necessarium,

(1) 4. dist. 10. art. 2. quest. 3. Et 3. part. quest. 82. art. 7. ad 2. 3. de anim. text. cap. 45.

rium, certe providisset Deus de ministro in articulo mortis. Quare iure divino quilibet sacerdos quemlibet tunc temporis posset absolvere, sicut & baptizare tunc quilibet quemlibet potest. Quo circa talem ecclesia potestatem sacerdotibus simplicibus adimere non valeret, quod absurdum est.

Præterea, si sine hoc Sacramento non constaret salus: ergo summo pontifici via salutis non pateret, cum nullum habeat in terra superiorem & iudicem. At minister huius Sacramenti iudex & superior est, poenitens inferior, ac iudicatus: non igitur est hoc Sacramentum de necessitate salutis.

Præterea, si hoc Sacramentum necessarium esset, id maxime ex verbis thematis. *Nisi poenitentiam habueritis, &c.* Sed inde non probatur: pari enim ratione ostenderetur, Sacramentum Eucharistia esse ad salutem necessarium: cum in eundem modum dicat Dominus (2), *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, &c.*

Præterea, D. Chyostomus homil. in Psalm. 50. secunda, *Peccata tua, inquit, dicito, ut deleas illa: si confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua: non dico, ut consecraris conservo tuo, dicito Deo, qui curat ea*. Et in oratione de beato Philogonio: *Ego restitutor, ait, ut, si quisque nostrum recedens a pristinis malis ex animo vereque promittat Deo, se postea nunquam ad illa redditurum, nihil aliud Deus requirat ad satisfactionem ulteriorem*. Idem in sermone de poenitentia & confessione, & homil. 20. in Genesim, & super epistolam ad Hebr. hom. 31. referturque a Gratiano de poenitentia, dist. 1. cap. *Quis aliquando*, & a Magistro in 4. dist. 27. Igitur Sacramentum confessionis, & absolutionis sacerdotalis non est ad salutem necessarium.

Et confirmatur. Quia Nectarius episcopus Constantinopolitanus Chyostomi antecessor abrogavit confessionem, quæ sacerdotibus sit, (ut lib. 9. histor. trip. cap. 35. Sozomenus refert) non autem vir sanctus abrogaret, si Sacramentum confessionis esset ad salutem necessarium. Et confirmatur rursum. Quia apud Græcos post illa tempora confessio, quæ sacer-

(2) Ioan. 6. cap.